

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

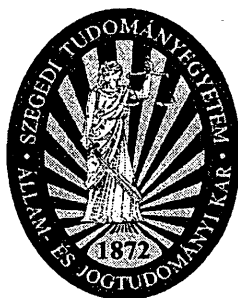
Tomus LXVIII.

Fasc. 9.

HEGEDŰS ANDREA

Élettársi kapcsolat kontra házasság

Hasonlóságok és különbségek a hatályos magánjogban

SZEGED
2006

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS,
LÁSZLÓ BODNÁR, ERVIN CSÉKA, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-
NAGY, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY,
BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL,
BODNÁR LÁSZLÓ, CSÉKA ERVIN, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY
MÁRIA, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY
PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

Bevezetés

A hagyományos felfogás és a közvélekedés is családnak, mint a társadalom alapvető egységének a klasszikus házasságban éléssel megvalósított apa–anya–gyermek(ek) együttélését tekintette.

Az élettársi kapcsolatok számának elszaporodásában megnyilvánuló társadalmi változások azonban szükségessé tették annak a jog- és köztudatba való beépülését, miszerint az élettársi kapcsolati formában élők és azok gyermekei, ténylegesen – szociológiai értelemben – éppen úgy családi közösséget alkotnak, mint az együtt élő házastársak a gyermekeikkel.¹

Éppen ezért a társadalomnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy az új családi közösségek a jog által biztosított előnyökhöz jussanak és ezáltal tartósabbak legyenek.

A hazai jogban mindemellett a házasság és az élettársi kapcsolat jogi szabályozottsága jelentős eltéréseket mutat, előnyben részesítve és támogatva a jogalkotó által a házasságot, ám ennek ellenére több hasonlóság is fellelhető a két jogintézmény között.

A különbözőségek további fenntartása mellett korábban komoly érvként jelentkezett, hogy a házassági közösség formális elemei kiszámíthatóbbá és biztosabbá teszik a család jövőjét, s így az élettársaknak juttatott „házastársi” előjogok végleg alááshatják a hagyományos családmódel stabilitását.

Igaz volt mindezen „félelem” akkor, amikor még a jogalkotó is azt hitte, hogy az élettársi kapcsolatokkal különösebben nem kell számolnia, hiszen annak „semmi köze” a családhoz, éppen ezért jogrendszerbeli helyének megtalálásakor is a polgári jogi jogintézmények között helyezte el.

Mára sokat változott a helyzet, és egyre többen vélik úgy, hogy igenis családjogi jogintézményként kell az élettársi kapcsolatot kezelni.

Egyre többen megfontolandónak tartják a hagyományos családmódel átértékelését is. Besenyei Lajos egyik tanulmányában akként vélekedik, hogy a családban „az összetartó erő elsősorban az egymás iránt érzett szeretet és megbecsülés, és a házasság ennek egy a külvilág számára is érzékelhető megnyilvánulási formája.

¹ TÓTHNÉ DR. FÁBIÁN ESZTER: Az élettársi kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. *Magyar Jog*, 1977, 24. évf. 8. sz. 703. p.

Ugyanez az összetartó erő az élettársi kapcsolatokban is fellelhető, főleg akkor, ha ez huzamosabb ideig fennáll.”² A szerző nem hiszi, hogy egy olyan „nyitás”, mely az élettársak jogainak esetleges bővítésében nyilvánulna meg, alapvetően aláásná a családnak a társadalomban betöltendő funkcióját.³

A jogok kiszélesítésének lehetősége, ezáltal az élettársakra vonatkozó szabályozás közelítése a házasságra vonatkozó szabályozáshoz, mint láthatjuk, számos dilemmát vet fel, mindemellett a „közelítés” mégis indokoltnak látszik.

Helyes-e az – teszi fel a kérdést Tóth Ádám is – ha ezeknek az élettársi kapcsolaton alapuló családoknak, kevesebb védelmet adunk, pusztán azon az alapon, mert alapjukat nem egy házasság teremti meg.⁴ A nemleges válasz indokát Tóthné Fábián Eszter egy korábbi tanulmányában úgy fogalmazta meg, hogy az élettársi kapcsolat „tartóssága esetén a felek és a társadalom szempontjából ugyanazt a funkciót töltik be, mint a házasság.”⁵

Mivel az élettársi kapcsolatok számának növekedése immár „tömegjelenséggé” vált, a jog sem hagyhatja mindezt figyelmen kívül, annál is kevésbé, mert olyan jelenségről van szó, amely túlhaladta a jogi szabályozás kereteit, és „megunta” a jog hallgatását. Egyre több szakember, civil szervezet és politikai párt, de mondhatni az egyéb érintettek is, ad hangot e tarthatatlan állapotnak, és igyekszik sürgetni a jövőbeni változásokat.

Az előzőekben felvázoltakkal utalni szerettem volna arra, hogy mennyire aktuális a téma, és sürgető a megoldásra váró helyzet.

Mindenekelőtt térjünk rá az alapul szolgáló hatályos magánjogi szabályozásra,⁶ és tekintsük át, hogy milyen szembetűnő különbségeket lelhettünk fel az élettársi kapcsolatot igen szűkszavúan, a házasságot pedig lényegesen bővebben tárgyaló jogszabályokban, utalva közben az elenyésző számban megjelenő hasonlóságokra is.⁷

² BESENYEI LAJOS: Az élettársi viszonyról. *Acta Jur. et Pol. Szeged.* 2000. Tomus LVIII. (Bérczi-Emlékkönyv) Fasc. 3., 27–37. p.

³ BESENYEI: i. m. 36. p.

⁴ TÓTH ÁDÁM: Az élettársak jogainak bővítéséről. *Családi Jog.* I. évf. 2. sz. 2003. 12. p.

⁵ TÓTHNÉ: i. m. 703. p.

⁶ Ez alatt a családi jog és a polgári jog általi szabályozást értem.

⁷ Tekintettel arra, hogy az egyes vizsgálati szempontok az élettársak vonatkozásában a készülő PhD-dolgozat egészében, részletesen kifejtett önálló fejezeteket alkotnak majd, jelen tanulmányban csak az összehasonlítás szempontjából lényeges. a két jogintézményre vonatkozó hatályos szabályozás legfontosabb vonatkozásait emeltem ki.

1. Rendszerbeli elhelyezkedés

A házasság *családi jogi*, míg az élettársi kapcsolat – jelen viszonyaink között – *polgári jogi jogintézmény*. Ez a kétfajta együttélési forma rendszertani elhelyezkedéséből egyenesen következik, ugyanis a házasságot a Családjogi törvény (a továbbiakban: Csjt.), míg az élettársi kapcsolatot a Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) szabályozza. Ha mindkét együttélési forma valós tartalmát nézzük, akkor ez a rendszertani módszeren alapuló megkülönböztetés nem mutatja meg a lényegét, és egyben elfedi a hasonlóságot is.

A *házasság*, jogi szabályozásának első megjelenésétől⁸ fogva a család fogalmához kötődött, mert ez képezte a család alapjának legalizált formáját, annak minden jellemzőjével együtt.

Az *élettársi együttélés* viszont sokáig el nem ismert, és a jog által sem tolerált, de legalábbis nem szabályozott jogintézmény volt. Nyilvánvaló, hogy az élettársi kapcsolat Ptk-ba kerülésekor⁹ még egy sokkal ritkábban előforduló együttélési formáról volt szó, de azért annál nagyobb számban fordult elő, hogy a szabályozás legalábbis fogalmi szinten – egy idő után – ne utalt volna rá.

Az új Ptk. Családjogi Könyvének tervezetében¹⁰ már mindkét jogintézmény egységesen a családi jogba tartozóként kerül szabályozásra. (Megjegyzendő, hogy a családi jog pedig egyúttal a polgári jogba integrálódik.) Üdvözlendő ezen elképzelést, reméljük, hogy a Kódex végleges formáját tekintve sem lesz e téren változás, ezáltal az élettársi kapcsolat elnyeri a társadalomban elfoglalt valós értékének megfelelő rendszerbeli elhelyezését.

2. A fogalmak összevetése

A házasság fogalmára nézve jogszabályi definíció nem áll rendelkezésre, csupán a házasság főbb jellemzőiből, illetve a létrejövetel feltételeiből határozható meg valamiféle fogalom, amely lényegét tekintve az egyes szerzőknél ugyanaz, nyilvánvaló apró eltérésekkel.

A fogalom idézésekor engedjünk meg némi részrehajlás, ezért a szegedi jogászképzésben szerzett saját hallgatói és oktatói tapasztalataimat alapul véve, a

⁸ Nálunk ez az 1894. évi XXXI. tc. – A házassági jogról; korábban pedig a különböző egyházak szerint az egyes felekezetek szabályozásában jelent meg.

⁹ 1977. évi IV. tv. – A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről (I. Ptk. Novella, hatályba lép: 1978. március 1.)

¹⁰ Polgári Törvénykönyv. Harmadik Könyv, Családjog, Letölthető: http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf

házasság fogalmát az alábbiakban határozom meg: „Egy férfi és egy nő, szabad és önkéntes szövetsége, amely házastársi jogokat és kötelezettségeket keletkeztet, az egyenjogúság jegyében, melynek célja önálló család alapítása, és mely a törvény által meghatározott formai (alaki) követelmények betartásával jön létre.”¹¹

Az élettársakra nézve a Ptk. pontos fogalmi definíciót határoz meg, legalább ennyit ha túl sok részletet nem is – alapon. A fogalom pedig a következő: „Az *élettársak*, – ha jogszába másként nem rendelkezik – két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy” [Ptk. 685/A. §].

Ami azonnal szembetűnő különbség, hogy házastársak csak *különneműek*, míg élettársak *azonos neműek* is lehetnek, mindkét együttélési formában maximált, *két fős* létszámmal. Az azonos neműek házasságára vonatkozó kezdeményezést az Alkotmánybíróság elvi élel utasította el egyik határozatában.¹²

A családalapítási cél egy kapcsolatban azt jelenti, hogy a felek a korábbi, többnyire szülői családból kilépve új családot alapítanak, önálló vagyoni alapokat teremtenek, és legtöbbször utódok nemzését tervezik.

A házasságok esetén ez egyértelműen megfogalmazható célkitűzés. Természetesen az utódok nemzése nem kötelező elem, azonban a házasságban élők nagy többsége mégis ezt tartja közös életük legfontosabb célkitűzésének.

Összehasonlítva a házasságot az élettársi kapcsolattal, további különbségként említhető, hogy a *családalapítási cél* az élettársak fogalmának nem szükségképpeni eleme. Gyakran előfordul ugyanis, hogy két, egymással szoros érzelmi kapcsolatban lévő személy csak azért költözik egy háztartásba, mert ki szeretnék próbálni magukat egy új helyzetben, de az önálló család alapításával kapcsolatos távlati terveiket még maguknak sem merik megfogalmazni.

Mindezek ellenére, statisztikai adatokból levezethetően azonban tudjuk, hogy nagyon sok esetben mégis ugyanezen cél vezérli az effajta kapcsolatban élőket is, vagy legalábbis a kapcsolat sok esetben végül is erre az eredményre vezet.¹³ Természetesen itt nem csupán az utódok nemzéséről van szó akkor, amikor önálló családról beszélünk, de az biztos, hogy utódok születése már egyértelműen az új család meglétét jelzi. Hozzá kell azonban tenni azt is, hogy az önálló család alapításának célja, sőt ezen belül még inkább az utódnemzés kérdése, az együttélés megkezdése-

¹¹ HEGEDŰS ANDREA: *Családi jog*. Egyetemi Jegyzet. Szeged, Kis-ker Bt. 2006. 29. p. A fogalom talán a Pap Tibor általi fogalom meghatározáshoz áll a legközelebb. (PAP TIBOR: *Magyar családjog*. Tankönyvkiadó, Budapest. 1979. 75. p.)

¹² 14/1995. (III. 13.) AB. határozat.

¹³ A mikrocenzus 2005-ös felmérése szerint összesen 221.926 fő 18 év alatti gyermek él élettársi kapcsolatban. Arra nincsenek pontos adatok, hogy közülük hányan születtek kifejezetten az élettársi kapcsolatba, és hányan származnak valamelyik fél korábbi kapcsolatából. Az összehasonlíthatóság kedvéért, a házasságra vonatkozó hasonló számadat: 1.577.599 fő.

Forrás: http://www.mikrocenzus.hu/mc2005_hun/kotetek/05/tables/load2_2_3-0.html

kor az élettársaknál – szemben a házassággal – az esetek jelentős részében még nem feltétlenül eldöntött kérdés.

A felek természetesen *egyenjogúak* mindkét esetben, ami a polgári jogi és családi jogi jogviszonyok általános jellemzőiből is egyértelműen következik.

A fogalmi meghatározástól *jogszabály eltérést engedhet*¹⁴ az élettársak esetében, míg a házasságnál erre nincs mód, az minden esetben ugyanazt jelenti.

A két együttélési forma létrejövetelére és a hozzájuk kapcsolódó jogosultságokra és kötelezettségekre az alább részletezett pontokban fogok kitérni.

3. A jogviszony létrejötte

A házasság létrejöttéhez formai szempontból három konjunktív feltétel szükséges, ugyanis a személyesen megjelent házasulandóknak, az anyakönyvi szakvizsgával rendelkező¹⁵ és házasságkötésre felhatalmazott anyakönyvvezető előtt ki kell mondanuk a házasságkötésre irányuló egybehangzó akaratnyilatkozatukat, vagyis az egybehangzó „igen”-t [Csjt. 2. § (1) bekezdés, és a 12. § b) pontja]. (Az egyéb formai követelmények a házasság létezését már nem érintik, csupán annak érvényességét,¹⁶ vagy esetlegesen az anyakönyvvezető felelősségét vonják maguk után.¹⁷) Ha e három feltétel megvalósul, akkor a házasság létrejötnék tekintendő (matrimonium existens).

Az élettársi kapcsolat keletkezéséhez hatályos szabályaink szerint semmiféle hivatalos procedúrára nincs szükség, az ugyanis ipso facto, az egyéb fogalmi elemek megvalósultával, szimplán az összeköltözés tényével bekövetkezik.

4. A kapcsolat regisztrálása¹⁸

A már megkötött házasság bizonyítékeként, az anyakönyvvezető a házasságkötés tényét bejegyzi a *házassági anyakönyvbe*, melyről a feleknek kivonatot állít ki.¹⁹ Ezzel tudják igazolni később azt – amennyiben arra bármilyen eljárás során, vagy

¹⁴ Ezt az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény meg is teszi.

¹⁵ Kivéve a polgármestert, mert előtte szakvizsga nélkül is kimondható az igen.

¹⁶ Csjt. 12. § a) és b) pontja: anyakönyvvezető hivatalos minősége és a felek együttes jelenléte.

¹⁷ Anyakönyvi bejegyzés, tanúk jelenléte. 30 napos várakozási idő betartása stb.

¹⁸ A kérdés élettársakkal kapcsolatos részének részletes kifejtését önálló tanulmány tartalmazza. (HEGEDŰS ANDREA: *Az élettársi kapcsolatok regisztrálásának kérdése a hazai jogalkotásban*. Kézirat.)

¹⁹ Az anyakönyvi bejegyzés deklaratív hatályú, vagyis nem ez keletkezteti a házasságot, csupán igazolja annak megkötését.

egyéb okból szükség van, – hogy kivel, mikor és hol kötöttek házasságot. A házassági anyakönyvi kivonat közokiratnak minősül.

Az élettársi kapcsolat *regisztrálása* ma még „gyerekcipőben” jár. Jelenleg nincs olyan nyilvántartás, amely az élettársak adatait, illetve a kapcsolat fennállásának tényét rögzítené.²⁰

Ha szükséges annak okirati bizonyítéka, hogy a felek között élettársi kapcsolat áll fenn, akkor erre nézve a felek egymást élettársként elismerő nyilatkozatot tehetnek közjegyző előtt közokiratban,²¹ vagy e kapcsolatuk létéről az önkormányzat jegyzőjétől kérhetnek tanúsítványt.²² Mindezekon kívül esetlegesen a tanúbizonyítás jöhet még szóba,²³ bár megjegyzendő, hogy arra is van példa, amikor a hatóságok minden igazolás nélkül, csupán bemondásra elfogadják az élettársi viszony fennállását.²⁴

5. A két jogintézmény családjogi jellegzetességeinek összevetése

a) A szülői jogállás betöltése

Bár jogszabály konkrétan nem mondja ki, de a szabályozás jellegéből az következik, hogy a gyermek *anyjának* azt kell tekinteni, aki a gyermeket megszülte, függetlenül attól, hogy az adott nő házassági kötelékben, vagy élettársi kapcsolatban, sőt akár mindkettőn kívül – egyedülállóként – él-e. Az anyai jogállásban lévő nők között tehát semmiféle különbség nem tehető.

Részint más a helyzet az *apával*, a római jogi „*pater semper incertus*” elvből következően is.

A hatályos Csjt. megdönthető vélelmet állít fel arra nézve, hogy a házasságban élő nő *férjét* automatikusan apának kell tekinteni, függetlenül attól, hogy ténylegesen ő-e a vérszerinti apa.²⁵ A férj vonatkozásában egyéb esetre nincs szükség, az alapvélelem ugyanis az ő helyzetüket e téren egyértelműen rendezi.

²⁰ Erre vonatkozó elképzeléseket már tartalmaz a Családjogi Könyv normaszöveg tervezete.

²¹ Ezt követeli meg az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. tv. 168. § (1) bekezdése, amikor az emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban részt venni kívánó élettársak számára a következőket írja elő: „Az élettársi kapcsolat fennállásáról az élettársak közokiratban nyilatkoznak.”

²² Pl. egy banki hitelkérelem elbírálásánál ez elegendő szokott lenni.

²³ Pl. egy bírósági eljárás során a szomszédok igazolják, hogy az adott két személy egy háztartásban él együtt.

²⁴ Nyilvánvalóan olyan esetben fordulhat ez elő, ahol egy eljárás során ennek túl sok jogkövetkezménye nincs, pl. egy szimpla személyes adatfelvétel kapcsán.

²⁵ A törvény által szabályozott öt apasági vélelem közül ezt kell alapvélelemnek tekinteni amiatt, hogy automatikusan keletkezteti az apaságot akkor, ha a házasság bármilyen rövid ideig fennállt, a

Az *élettárs férfire* önmagában vélelem nem vonatkozik, ő ugyanis csak valamilyen többlet „magatartás” produkálásával tud az apai státusba kerülni. Az élettárs férfi számára a következő lehetőségek állnak rendelkezésre:

- aa) Az optimális megoldásnak talán az tekinthető, amennyiben a férfi – aki akkor még jogilag nem minősül a gyermeke apjának – *feleségül venné* az akár még csak várandós élettársát. Ezáltal a gyermek házasságban születettnek lenne tekinthető, ami tulajdonképpen az alapvélelem kategóriájába tartozik [Csjt. 35. § (1) bekezdés].
- ab) Az élettárs férfi, gyermeke anyját természetesen a gyermek *megszületését követően is elveheti feleségül*. Ekkor a gyermeket az anyakönyvvezető előtt, a házasságkötést megelőző eljárás keretében tett nyilatkozatával kell elismernie magáénak, ami a házasság megkötésével beálló hatállyal szintén apasági vélelmet keletkeztet [Csjt. 36. § c) pont].
- ac) Házasodási kedv hiányában a legegyszerűbb megoldásnak az tűnik, ha az érintett férfi *teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot* tesz, amellyel a gyermek születését sem kell megvárni, hiszen a fogamzástól kezdődően bármikor megtehető [Csjt. 36. § a) pont].
- ad) Amennyiben az utódnemzés természetes úton nem tud megvalósulni, a külföldön élő élettársaknak is lehetősége nyílik az *emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban* való részvételre. Ez esetben azt a férfit kell apának tekinteni, aki az eljárásban való részvételhez hozzájárult [Csjt. 36. § d) pont és 43. § (1) bekezdés].
- ae) Ha az előbbi lehetőségeknél a törvény által előírt feltételek nem valósulhatnak meg, vagy az adott élettárs önként nem vállalja az apaságot, akkor végző megoldásként sor kerülhet az *apaság bírói úton történő megállapítására* is [Csjt. 36. § b) pont].

Ha a gyermek anyjának kiléte tisztázott, valamint valamely férfi a törvényben szabályozott öt apasági vélelem valamelyike alapján az apai jogállásba került, akkor ezáltal a gyermek családi jogállása rendezettnek tekinthető.

Ha csak az egyik szülő jogállása kerül betöltésre, akkor egyszülős családról beszélünk. Nagyon fontos alapelv azonban, hogy a gyermekek között nem tehető különbség sem amiatt, hogy melyik vélelem alapján került az apai jogállás betöltésre, sem pedig amiatt, hogy egyáltalán tekinthető-e valaki jogi szempontból a gyermek apjának.

gyermek születése és az attól visszafelé számított háromszázadik nap (vélelmezett fogamzási idő kezdete) között a két határnap hozzászámításával.

b) A szülői jogok és kötelezettségek

Amennyiben egy férfi és egy nő az apai illetve az anyai jogállást betöltötte, akkor szülőnek tekinthető. Ezen a tényen nem változtat az sem, hogy a szülők házasságban, vagy élettársi kapcsolatban élnek-e, illetve valamelyikük a gyermek(ek)et egyedül neveli-e.

Éppen ezért a szülői jogok és kötelezettségek tekintetében a Csjt. sem tesz különbséget a házastársi és az élettársi kapcsolatban élő szülők között.

Mindkét szülő felügyeleti joga ugyanazt a tartalmi kört foglalja magában, vagyis a gondozást, nevelést és tartást, a törvényes képviselést, a vagyonkezelést, és a gyámnevezést illetve gyámságból való kizárást, mindaddig, amíg a szülői felügyelet jogát a bíróság meg nem szünteti, az nem szünetel, vagy annak valamely tartalmi eleme, hatósági határozat alapján korlátozásra nem kerül. Ez azonban a házastársi vagy élettársi mivolttól teljesen független kérdés.

A szülői felügyeleti jog megszüntetéséhez kapcsolódva meg kell említeni azt az idevonatkozó szabályt, amikor a szülő életközösségben él a felügyeletől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekeinek megfelelően ellátni, ez ugyanis a szülői felügyeleti jog megszüntetését vonhatja maga után [Csjt. 88. § (2) bekezdés].

Az életközösségben élés természetesen a házastársakon kívül az élettársakra is vonatkozik, tehát különbségtételre itt sincs lehetőség a két helyzet között.

c) A gyermek nevének meghatározása

A *házasságban született* gyermek – szülei megállapodása szerint – apjának vagy anyjának családi nevét viseli. Az anyja családi nevének viselésére azonban csak akkor van lehetőség, ha az anya kizárólag a saját nevét viseli, vagyis nem veszi fel a férje nevének valamelyik változatát.

A gyermek viselheti a szülők családi neveiből képezett legfeljebb kéttagú közös családi nevet is, kötőjeles formában, akkor is, ha a szülők megtartják saját neveiket. Ha azonban a szülők közös házassági nevet viselnek, akkor gyermekük is csak ezt viselheti. További megkötésként jelentkezik, hogy az ugyanazon házasságból származó több gyermek esetén, a szülők valamennyi gyermekének csak közös családi nevet lehet adni [Csjt. 42. § (1) bekezdés].

A gyermek utónevét is a szülők határozzák meg [Csjt. 42. § (3) bekezdés], mely sorrendben legfeljebb két, a gyermek nemének megfelelő utónév lehet, a Magyar Tudományos Akadémia által összeállított utónévjegyzék alapján.

Az *élettársi kapcsolatból* származó gyermekek esetén, természetesen csak azt követően, hogy az apai jogállás valamelyik lehetséges vélelem alapján betöltésre

került (és ez esetben akkor is, ha a szülők nem élnek együtt), a gyermek a szülők választása szerint vagy az apa, vagy az anya családi nevét viseli. Közös családi név viselésére ilyen esetben is van lehetőség, a szülők megállapodása alapján, a fentebb említettek szerint. Arra vonatkozóan pedig nincs jogszabályi elvárás, hogy minden közös gyermek csak ugyanazt a családi nevet viselheti.

A gyermek utónevét az élettárs szülők is jogosultak meghatározni, a házasságban született gyermekeknél leírtak szerint.

Amennyiben a gyermek nevével kapcsolatban a *szülői felügyeletet együttesen* gyakorló szülők között *nincs egyetértés* – legyen szó akár együttélő, akár különélő házastársakról, illetve élettársakról (erről az esetről van szó mindaddig, amíg a szülők között nem kerül sor bontóperre, vagy gyermekelhelyezési perre) –, akkor a gyámhatóság dönt. Ha pedig a *közös szülői felügyeletet* gyakorló, különélő szülők (ha a bíróság a bontóperben, vagy a gyermekelhelyezési perben a közös szülői felügyeleti jogot a felek közös kérelmére elrendelte) – ideértve a házastársakat, a volt élettársakat és azokat is, akik soha nem is éltek egy háztartásban – esetén pedig a bíróság rendelkezik hatáskörrel [Csjt. 73. § (1)–(2) bekezdés].²⁶

d) Az örökbefogadás lehetősége

Az örökbefogadásra vonatkozó anyagi jogi szabályokat a Csjt-ben, míg az eljárásjogi szabályokat a közigazgatási jogszabályokban lelhetjük fel.

A Csjt. tartalmazza az örökbefogadás személyi feltételeit, vagyis azt, hogy ki fogadhat örökbe. Eszerint örökbefogadó szülők lehetnek házastársak, illetve egyedülállók, ez utóbbi esetben nemtől függetlenül.

Házasságban élő személyek örökbe fogadhatnak közösen, és oly módon is, hogy csak az egyik házastárs lesz az örökbefogadó szülő. Ez utóbbi esetben azonban, ha még együtt élnek, akkor a másik házastárs hozzájáruló nyilatkozatára is szükség van az örökbefogadás engedélyezéséhez, tekintettel arra, hogy a csak egyik fél által örökbe fogadott gyermekkel, immár mindketten egy háztartásban fognak élni. Ha az életközösség közöttük már az örökbefogadási eljárást megelőzően megszakadt, akkor a különélő házastárs hozzájárulása szükségteenné válik. Arra is van lehetőség, hogy valamelyik házastárs által örökbefogadott gyermeket később a má-

²⁶ Ide kapcsolódóan szeretném megjegyezni, hogy nem értek egyet sem a Complex CD Jogtár 42. § (4) bekezdése után elhelyezett magyarázatának utolsó előtti bekezdésével, sem pedig IZSÓNÉ DR. ÁCS ALEXANDRA: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi következményeinek összehasonlítása c. tanulmányának ide kapcsolódóan a 10. pontban foglalt elemzésének utolsó mondatával. *Családi Jog*, 2005. III. évfolyam 4. szám, 27. p., a kérdés megválaszolásának túlzott leegyszerűsítése és emiatti pontatlansága miatt.

sik házastárs is örökre fogadja. Ezt az esetet közös gyermekké fogadásnak hívjuk [Csjt. 47. § (5) bekezdés].

Élettársak közösen nem fogadhatnak örökre. Az azonban elképzelhető, hogy az élettársi kapcsolatban élők valamelyike, úgymond „egyedülállóként” gyermeket fogadjon örökre, akit az élettársával közösen nevelnek majd fel.²⁷ Ez esetben azonban a másik élettárs a gyermek nevelőszülője lesz, és ő mindaddig amíg kapcsolatuk megmarad az élettársi együttélés szintjén, később sem lesz a gyermek utólagos örökbefogadására jogosult. Más a helyzet természetesen, ha az örökbefogadó szülő és annak élettársa utóbb házasságot kötnek.

Véleményem szerint indokolatlan az örökbefogadás lehetőségétől az élettársakat megfosztani, különösképpen akkor, ha egy esetleg konkrétan meghatározott, hosszabb időn át tartó együttéléssel bizonyossá vált, hogy kapcsolatuk nem átmeneti jellegű, hanem tartós és működőképes.

A Csjt. szerint a gyámhivatal elsősorban – az örökbefogadás céljának megfelelően – a házasságban élők által történő örökbefogadást engedélyezi az egyedülállókkal szemben [Csjt. 49. § (1) bekezdés], mely szabály szintén az élettársi kapcsolatba kerülhető gyermekek számának lehetséges növekedését gyengíti.

e) Névviselés a házastársi és az élettársi kapcsolatban

A házasságkötést megelőző eljárás során mindkét félnek nyilatkoznia kell az anyakönyvvezető előtt, hogy a *házasságban* milyen nevet kívánnak viselni. A feleség a törvényben taxatív felsorolt hatféle névváltozatból választhat, mely magában foglalja mindkettejük családi nevéből képezett kéttagú, közös családi név viselésének lehetőségét is.

2004. január 1. óta²⁸ a férj számára is újonnan bevezetett utóbbi névváltozaton kívül, még arra is jogosulttá vált, hogy felesége családi nevét felvegye.²⁹

A házasság megszűnése illetve érvénytelenné nyilvánítása után bármelyik házaspár tovább viselheti a házasság fennállása alatt használt nevet, azonban azt meg

²⁷ Véleményem szerint erre addig kerülhet sor, amíg az élettársi kapcsolat regisztrálásáról szóló tervezett jogszabályi rendelkezés hatályba nem lép. Ezt követően az egyedülálló fogalmát újra kell gondolni, vagy legalábbis következetesen kell alkalmazni, mert akkor már az élettársi kapcsolatban élő sem fog majd e fogalomkörbe férni. Kérdés továbbá, hogy ha kizárólag az együttélő házastársak egyike fogad csak örökre, őt jelenleg is egyedülállóknak kell-e tekinteni?

²⁸ A 2002. évi XLIV. törvénnyel történő Csjt.-módosítás tette lehetővé, hogy immár a férj is jogosulttá vált házassági név viselésére.

²⁹ Korábban erre ugyan nem volt lehetősége, de mivel az 58/2001. (XII. 7.) alkotmánybíróági határozat rendelkezése szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányvétség valósult meg azáltal, hogy a Csjt. a férj számára nem tette lehetővé a házasságkötés utáni névviselés megváltoztatásának lehetőségét, a jogalkotó záros határidőn belül eleget tett az Alkotmánybíróság elvárásának.

is változtathatja, amennyiben ebbéli szándékát az anyakönyvvezetőnek bejelenti. Nem vehet fel azonban a feleség utólag „-né” toldatos nevet, ha korábban nem ilyet viselt [Csjt. 26. § (1) bekezdés].

További szabály a „-né” toldatos névváltozatra, hogy újabb házasságkötés esetén a feleség a korábbi „-né” toldatos nevét nem viselheti tovább, és az újabb házasság megszűnése esetén sem veheti vissza, az előző házasságban használt korábbi nevet. Természetesen arra van lehetőség, hogy az újabb házasságába átviheti a saját születési nevén túlmenően azt a névváltozatot is, amelyet férje családi nevéből „-né” toldat nélkül, a saját utónevével alkotott [Csjt. 26. § (3) bekezdés].

A házastársakkal szemben, az *élettársak* az élettársi kapcsolat létrejöttére tekintettel, nem jogosultak egymás nevének felvételére, ugyanis ún. élettársi név felvételére egyetlen jogszabály sem ad lehetőséget.

Ettől függetlenül névváltoztatásra *bármely magyar állampolgár* – belügyminiszteri engedéllyel – jogosult, viszont az erre vonatkozó szabályok már nem a Csjt-ben, hanem külön jogszabályban³⁰ található meg, tekintettel arra, hogy ez a fajta névváltoztatás teljesen független akár a házassági, akár pedig az élettársi kötelék meglététől vagy hiányától.

f) A törvényen alapuló tartás

A *házasságban* élés önmagában megalapozza a törvényen alapuló tartási jogot és kötelezettséget az egyenjogúság jegyében, immáron a felek nemétől függetlenül.³¹ Nincs jelentősége annak sem, hogy a házassági kötelék milyen hosszú ideig állt fenn. A jogosultság minimális feltétele az érvényes házasság.

A tartás szabályozásakor a Csjt. különbséget tesz a házasság fennállása alatti, különélő házastársak között jelentkező, valamint a házasság felbontásával egyidejűleg vagy azt követően igényelt tartási jog és kötelezettség között.

Külön nem említi ugyan a Csjt., de nyilvánvaló, hogy az együttélő házastársak vonatkozásában is beszélhetünk tartásról, azonban az feltétel nélküli. Gyakorlatilag a jövedelem „hazaadásával” teljesítjük ezen kötelezettségünket.

„A *házasság fennállása alatt különélő felek* esetén, a tartás feltétele, hogy valamelyik fél önhibáján kívül szoruljon rá, és a tartásra ne legyen érdemtelen. A realizálás feltétele, hogy ne veszélyeztesse a kötelezett saját, valamint annak a megélhetését, akinek eltartására a házastársával egysorban köteles (ez a volt házastárs,

³⁰ 1982. évi 17. tvr. az anyakönyvekről a házasságkötési eljárásról és a névviselésről 28. § 28/A.. §.

³¹ A házassági törvény hatályának fennálltaig [az 1952. évi 23. tvr. (Csjt.é.) 70. § mondta ki a hatályon kívül helyezést. 1953. január 1. hatállyal] csupán a feleség volt tartásra jogosult.

illetve őt még megelőzi a tartásra szoruló gyermek), azaz képes legyen a tartást nyújtani a másik házastárs.”³²

A házasság felbontásával egyidejűleg kért tartás esetén a feltételek az előző esettel megegyeznek. A Legfelsőbb Bíróság (a továbbiakban: LB.). V. sz. Polgári Elvi Döntése (V. sz. PED) rendelkezik a házastársi tartásra való érdemtelenségről. Eszerint a házasság fennállásának teljes időszakára nézve vizsgálendő, hogy valamelyik fél a házasság erkölcsi alapját a házasság felbontására is közreható magatartásával olyan súlyosan sértette-e, hogy tartása a házastársára a társadalmi felfogás szerint is méltánytalan lenne. Ha igen, akkor az ilyen magatartást tanúsító fél a tartásra érdemtelen. Az érdemtelenség elbírálásánál figyelembe kell venni, az arra hivatkozó házastárs magatartását is. Az érdemtelenségre hivatkozni kell a másik félnek, a bíróság ugyanis hivatalból nem vizsgálja egyik esetben sem.

A házasság felbontását követően kért tartásnál az alapfeltételek megegyeznek az előzőekben leírtakkal, azonban az érdemtelenség az V. sz. PED. szerint már csak azon az alapon állapítható meg – és így a korábban már megítélt tartás esetlegesen meg is vonható –, ha valamelyik fél szándékosan a másik volt házastárs érdekeit durván sértő magatartást tanúsított, vagy a társadalmi együttélés szabályait egyébként olyan módon és mértékben sértette meg, hogy a tartási kötelezettség teljesítése a másik fél részéről nem lenne elvárható, és a közvélemény szerint is méltánytalan volna. Amennyiben a házasság felbontásától számított 5 év elteltével válik valamelyik fél rászorulttá, akkor a tartási kötelezettség megítélésére csak különös méltánylást érdemlő esetben kerülhet sor.

A tartás megállapítható határozott időre, ha előre látható a rászorultság időtartama (pl. GYES idejére), és kiegészítő jelleggel is.

Amennyiben a felek közös megegyezéssel megállapodtak a tartásban, függetlenül attól, hogy a másik fél rászorult-e, vagy érdemtelen volt-e, utóbb a rászorultság hiánya vagy érdemtelenség címén nem lehet a tartást megszüntetni.

A tartási kötelezettség megszűnik, ha a jogosult házastárs új házasságot köt, utólag érdemtelené válik, nem szorul rá (de ez nem véglegesen szünteti meg a tartási jogot), illetve ha valamelyik házastárs meghal.

Ezzel kapcsolatosan megállapítható, hogy a volt házastárs amennyiben élettársi kapcsolatot létesít, e tény önmagában nem váltja ki tartási jogának megszűnését. Természetesen azonban, ha ez által megélhetése lényegesen javul, a tartásra kötelezett a házastársi tartásdíj összegének mérséklését, esetlegesen kötelezettségének megszüntetését is kérheti.

Ha a kötelezett köt új házasságot, vagy létesít élettársi kapcsolatot, ez sem vonja maga után tartási kötelezettségének automatikus megszűnését. A volt házastárs a

³² HEGEDŰS ANDREA: i. m. 64. p.

jelenlegivel ugyanis egysorban jogosult tartásra, az élettársnak pedig nincs törvényen alapuló tartási joga. Legfeljebb a teljesítési képességének jelentős romlására hivatkozva kérheti a tartásdíj mérséklését, vagy a kötelezettség megszüntetését.

Az *élettársak* vonatkozásában a hatályos szabályokban nem találunk rendelkezéseket a törvényen alapuló tartás kérdését illetően, amiből arra következtethetünk, hogy egyik élettársnak a másikkal szemben, és viszont, sem tartási joga, sem tartási kötelezettsége nincs. Az élettársi kapcsolat érzelmi oldalából kiindulva azonban az élettársaktól is elvárható, hogy életközösségük fennállása alatt gondoskodjanak egymásról, de a szokásos háztartási munkát és gondoskodást meghaladó ápolás már többletként jelentkezhethet, amely akár külön értékelésre is kerülhet.³³

A Ptk. vonatkozó szabályait alapul véve lehetősége van az élettársaknak, hogy egymással tartási szerződést kössenek, hozzá kell azonban tenni, hogy helyzetük valamelyest speciális abból kifolyólag, hogy ez esetben a tartást a különvagyonból kell teljesíteni, és az eltartó élettárs által nyújtott szolgáltatások mértéke meg kell hogy haladja, az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit.³⁴

Az élettársakra vonatkozó tartási szabályokat illetően elmozdulás várható a jövőben, melyre vonatkozó elképzeléseket fellelhetjük a Családjogi Könyv normaszöveg tervezetében.³⁵

g) Lakáshasználat

A Csjt. a házasság felbontása esetére rendezi a *házastársak* lakáshasználatát. Jogcím szerinti elkülönítésben a tulajdoni és a bérlakások, valamint a szolgálati lakások használatáról rendelkezik. A megoldási eseteket aszerint is részletezi, hogy közös vagy különvagyonon lakásról, valamint közös vagy önálló bérletről van-e szó. További részletszabályok a Csjt-n kívül külön törvényben találhatók.³⁶

Arra is lehetőséget ad a Csjt., hogy a házasfelek a törvény rendelkezéseitől, erre irányuló szerződésben eltérjenek, bár a bíróság a közös kiskorú gyermek lakáshasználatára tekintettel a szerződéstől eltérően is határozhat.

Az *élettársak* lakáshasználatának rendezésére vonatkozóan nincs hatályban lévő jogszabályi rendelkezés, bár e kérdéskör szabályozása – elsősorban a közös kiskorú gyermek lakáshasználatára tekintettel – feltétlenül indokolt lenne. Előfordulhat

³³ IZSÓNÉ DR. ÁCS ALEXANDRA: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi következményeinek összehasonlítása. *Családi Jog*, 2005, III. évfolyam 4. szám, 26. p.

³⁴ BH2002. 268.

³⁵ A téma részletes kifejtése PhD-dolgozat önálló fejezetében kerül majd elhelyezésre.

³⁶ 1993. évi LXXVIII. törvény – A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról.

ugyanis az a nem kívánatos eset, hogy egy gyermekelhelyezési perben az a szülő lesz a gyermek gondozására, nevelésére alkalmasabb, aki az életközösség megszűnése után saját jogcímen nem rendelkezik lakáshasználati joggal, törvény feljogosítása hiányában pedig a volt közösen használt lakás továbbhasználatára sem jogosult. A probléma megoldására lehetséges elképzelések a Családjogi Könyv normaszöveg tervezetében már megtalálhatók, melynek ismertetésére később, önálló fejezetben fogok kitérni.

6. A két jogintézmény polgári jogi jellegzetességeinek összevetése

a) Vagyonjog

Mind a házasság, mind az élettársi kapcsolat vagyonjogi viszonyai jogszabályilag nagyrészt rendezettek, bár hozzá kell tenni, hogy a házastársakra vonatkozó jogi szabályozás jóval kimerítőbb jellegű.

A két jogintézményre vonatkozó vagyonjogi szabályozás nem is azonos jogszabályban történik; a házastársakra a *Csjt.* (27–31. §), az élettársakra vonatkozóan pedig a *Ptk.* (578/G. §) adja meg a jogszabályi rendezést.

Mindkét együttélési formánál beszélhetünk vagyonközösségről. A *házastársi vagyonközösség* keletkezésének konjunktív feltételeiként a törvény a házasság megkötését, és az életközösség megkezdését követeli meg.³⁷ Az *élettársi vagyonközösség* keletkezéséhez ugyanakkor elegendő az életközösséget megkezdeni.³⁸

A *házastársak* vonatkozásában azt mondhatjuk, hogy a házasfelek osztatlan tulajdonközösségébe tartozik mindaz, amit a felek házassági együttélésük ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve a törvényben taxatív felsorolt különvagyonba tartozó vagyontárgyakat. Ezen a rendelkezésen alapul a bírói gyakorlatban alkalmazott „*közös vagyon vélelme*”, mely szerint tehát a házasfelek va-

³⁷ A házasság érvénytelenítése esetén a kétoldalúan vélt házasságnak ugyanolyan vagyonjogi hatásai vannak, mint az érvényes házasságnak, az egyoldalúan vélt házasságnál pedig ezek a joghatások szintén alkalmazhatók a jóhiszemű fél választása következtében.

³⁸ Az életközösség fennállását „tágan” értelmezi a bírói gyakorlat. A házasság vonatkozásában azt fennállónak tekintette abban az esetben is, amikor a házastársak között az érzelmi és szexuális kapcsolat, valamint a gazdasági együttműködés megvalósult, de a felek egyikük áttelepüléséig nem laktak együtt (BH 2003. 323.). Az élettársi kapcsolat esetére is találunk hasonló példát: Az élettársi kapcsolatot megállapította a bíróság egyik ítéletében, közös lakás hiányában is, az ugyanis nem akadályozta a hétféle közös étkezéseket, az anyagi kérdések közös és rendszeres megtárgyalását, továbbá az is megállapítható volt, hogy az egyik fél rendszeresen elment a munkája végeztével a másikért a munkahelyére és onnan együtt távoztak. (DR. SZENTMIKLÓSI PÉTER: *Ügyvéd a családban*. Raabe Klett Könyvkiadó, Budapest, 1999, 23. p.)

gyona a törvény szerint közös. Ha az egyik fél valamely vagyontárgy különvagyoni jellegére hivatkozik, azt neki bizonyítania kell. Példával illusztrálva, bármelyik fél munkabére, keresménye, jövedelme stb. a közös vagyont gyarapította és gyarapítja³⁹ akkor is, ha a másik fél semmiféle jövedelemmel a közös vagyonhoz nem járult hozzá.

Az *élettársakra* vonatkozó szabályozás ettől lényegesen eltér, ugyanis rájuk expressis verbis nem vonatkozik a házastársi közös vagyon vételeme. Az élettársak ebből kifolyólag, főszabály szerint „maguknak” szereznek. Természetesen az együttélés ideje alatt a közös gazdálkodás eredményeként szerzett ingó és ingatlan vagyona keletkezik a feleknek tulajdoni igénye, az így megszerzett közös vagyoni tárgyakon, azonban ez esetben a vonatkozó szabályok szerint, olyan arányban lesznek tulajdonosai a közös vagyonnak, amilyen arányban annak megszerzésében közreműködtek. A közös vagyon tehát, ellentétben a házastárssal, ilyenkor nem fele-fele arányában illeti meg őket. Nemcsak a közös gazdálkodás eredményeként megszerzett ingóságok és ingatlanok, hanem az ebből származó vagyonszaporulat is az élettársak közös tulajdonát képezi.

A tulajdoni arányok rendezésénél kiegészítő szabályként azt is tartalmazza a Ptk., hogy a háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít [Ptk. 578/G. § (1) bekezdés]. A bírói gyakorlat teljesen támogatható módon ide veszi a gyermeknevelésben való közreműködést is.⁴⁰

A mérték meghatározásánál az élettársi együttélés teljes időszaka alatt elért jövedelmeket egybe kell vetni. A szerzési arányt a teljes élettársi együttélés idejére csak egységesen lehet megállapítani, ezért – megegyezés hiányában – a bíróság egy-egy vagyontárgyra lebontva, a megszerzésében való közreműködés mértékét külön nem vizsgálhatja.

A házastársakra irányadó közös vagyon vételeme nem vonatkozik azon vagyontárgyakra, amelyeket a törvény taxatíve felsorolt (Csjt. 28. §), ezek pedig a *különvagyomba* tartozó tárgyak.⁴¹

Az élettársak esetén – a bírói gyakorlat szerint – „különvagyonnak minősülnek a Csjt. 28. § (1) bekezdésének analóg alkalmazásával az ott meghatározottak.”⁴²

A házastársakra vonatkozó szabályozással ellentétben, a különvagyon hasznát élettársak esetében azonban nem lehet a közös vagyonba sorolni, az élettársak va-

³⁹ GAÁL SÁNDOR – TÓTHNÉ FÁBIÁN ESZTER: *Családi jog I.* JATE Kiadó, Szeged, 1991, 38–40. p.

⁴⁰ Előfordulhat ugyanis, hogy a háztartást bejárónő vezeti, de emellett az élettárs nő pl. három közös gyermeknek viseli gondját.

⁴¹ A felsorolást a bírói gyakorlat egészítette ki pl. a nem vagyoni kártérítésként kapott összeg (BH.1976. 159), vagy a személyi sérülésért járó biztosítási összeg gyarapítja még a különvagyon körét, meghatározott feltételekkel.

⁴² Complex CD Jogtár Ptk. 578/G. §-hoz fűzött indokolás.

gyoni viszonyainál ugyanis nem alkalmazható az ezt kimondó speciális családjogi rendelkezés [Csjt. 27. § (1) bekezdés]. Amennyiben a különvagyon haszna keletkezésében a másik élettárs hozzájárulása megállapítható, a haszon a közreműködés arányában az élettársi közös vagyon részévé válik.⁴³

A házastársakra vonatkozó törvényi szabályozás a Csjt. eredeti szövegváltozata szerint kógens volt, vagyis attól a felek nem térhettek el.

Egy későbbi törvénymódosítás (1986. évi IV. tv.) kapcsán vált lehetővé, hogy a felek,⁴⁴ szigorú alakszerűségi szabályok betartásával⁴⁵ *házassági vagyoni szerződést* kössenek, melyben a Csjt. vagyoni rendelkezéseitől eltérően rendezhetik vagyoni viszonyaikat, a házassági életközösség tartamára. Ezáltal a szabályozás vagyoni kérdésekben diszpozitívá vált.

Az élettársak által a vagyoni viszonyaik rendezése körében köthető szerződésekre vonatkozóan, jogszabály speciális rendelkezést nem tartalmaz. Ebből következően természetesen ők is köthetnek egymás között szerződést, a szerződésekre vonatkozó általános szabályok betartásával, minden alakszerűségi előírás nélkül.

Szabályozza a Csjt. a házastársak vagyoni viszonyait illetően azt az esetet is, amikor csak a házastársak egyike van jelen az ügyletkötésnél. Amennyiben visszerhes ügyletről van szó, a törvény ez esetben a jelen nem lévő házastárs *hozzájárulását vélelmezi*.

Élettársak esetén hozzájárulási vélelemről nem beszélhetünk.

A házastársak közös és különvagyónak keveredése esetén *megettérítési igénynek* van helye, akár a közös, akár a különvagyon javára illetve terhére történt korábban a beruházás vagy ráfordítás.

Élettársak esetén megettérítési igényről külön nem rendelkezik a jogszabály, de analógia alapján természetesen, az ő vagyონrészeik keveredésekor is helye van megettérítésnek.

A házastársi *vagyonközösség megszűnésének* eseteit szintén a Csjt. részletezi. Eszerint a vagyónközösséget megszünteti a felek végleges különélése (az életközösség megszűnése),⁴⁶ ezen túlmenően a házasság megszűnése is, akár bontás, akár pedig valamelyik fél halála okából kerül erre sor.⁴⁷ A felek erre irányuló szerződésbe is belefoglalhatják, hogy a jövőre nézve egy meghatározott időponttól kezdve

⁴³ Complex CD Jogtár Ptk. 578/G. §-hoz fűzött indokolás.

⁴⁴ Házassági vagyoni szerződés köthető a házasság megkötése előtt és a házasság alatt is.

⁴⁵ A szerződést közokiratba vagy jogi képviselő (általában ügyvéd) által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.

⁴⁶ Az életközösség átmeneti megszűnése nem befolyásolja a vagyónközösséget, azt úgy kell tekinteni, mintha az életközösség meg sem szakadt volna.

⁴⁷ Jelen esetben ugyanilyen hatása van a házasság érvénytelenné nyilvánításának is. (Ezt tág értelemben tekinthetjük megszűnésnek.)

külön szereznek. Innentől kezdve szerzésük az élettársak vagyonszerzéséhez válik hasonlatossá. Végső soron pedig a házasság fennállása alatt is kérheti valamelyik fél a bíróságtól a vagyonközösség megszüntetését, bár e lehetőséggel csak fontos okból lehet élni.

Az élettársi vagyonközösséget az életközösség megszűnésén túlmenően valamelyik fél halála is megszünteti. A szerződéssel történő megszüntetésnek és a bírói út igénybevételeének nem sok értelme van, itt ugyanis a felek eleve „maguknak” szereznek.⁴⁸

További speciális megszűnési esetként említendő az élettársi kapcsolat „átfordulása” házasságba.

Ha az *élettársak később házasságot kötnek*, akkor a bírói gyakorlat szerint az élettársi viszony alatt szerzett és a házasságba bevitt vagyon a házastársi közös vagyon része lesz, melyre már a házastársi vagyonközösség szabályai vonatkoznak (főszabály szerint 50–50 %-ban lesznek tulajdonosai a felek). Ez azt jelenti, hogy a házastársi életközösség megszakadását követően, a közös vagyon megosztásánál az együttélés teljes időszakára a házastársi közös vagyonra irányadó Csjt-beli szabályokat kell alkalmazni. A házasságot megelőző életközösség tehát, vagyoni jogi vonatkozásban a házassági vagyonközösséggel egységbe olvad, éppen ezért a házassági életközösség megszűnésekor, a házasság vagyoni jogi hatásait az életközösség tényleges kezdetének időpontjától kell számítani.

Szerintem a fenti bírói gyakorlat nem feltétlenül vezet minden esetben igazságos eredményre. Indokoltnak tartanám csupán azon esetekre alkalmazni, amikor kétséget kizáróan megállapítható az élettársi vagyonközösség ideje alatt szerzett vagyon, házassági vagyonközösségbe utalása.

Arra is van példa, hogy a volt házastársak a házasság felbontását követően újból élettársi kapcsolatot létesítenek. Ilyen esetben, ennek fennállása alatt keletkezett vagyonszaporulat elszámolására már az élettársak vagyonszerzésére irányadó Ptk. szabályt kell alkalmazni.

b) Öröklés

Öröklési jogi szempontból a házasságon belüli vagyonszállást mind a törvényes, mind pedig a végintézkedésen alapuló öröklés jogintézménye lehetővé teszi, szemben az élettársi kapcsolattal, ahol törvényes öröklés lehetőségének hiányában, kizárólag a végintézkedésen alapuló öröklésre kerülhet sor.

⁴⁸ A vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon tényleges megosztása eltérő tartalmat takar. Természetesen a bírói út igénybevétele nem felesleges akkor, ha a közös vagyon megosztásáról kell döntenie, mert ez esetben pl. vita lehet a felek között a szerzés arányát illetően, vagy az esetleges megítélési igényekkel összefüggésben is.

A házastársak a törvény szerint a rokonok sorrendjében egy meghatározott helyen örökölhetnek. Ez a sorrend azt jelenti, hogy állagot (tulajdonjogot) csak akkor örökölhet a házastárs, amennyiben az örökhagyónak leszármazója nincs, vagy az valamely oknál fogva öröklésre nem jogosult. Mert ugyanis a házastárs a sorrendben a leszármazók után, azok hiányában kerülhet sorra [Ptk. 607. § (4) bekezdés].

Ha van öröklésre jogosult leszármazó, akkor a házastárs annak a vagyonnak a haszonélvezetére lesz jogosult, amelyet a leszármazók örökölnek. Ugyanez a helyzet a speciálisan szabályozott ági vagyontárgyak léte esetén is (Ptk. 611–614. §).

A házastárs által örökölt haszonélvezeti jogot *özvegyi jognak* is nevezzük, melynek az a célja, hogy a túlélő házastárs megmaradhasson a korábban megszokott környezetében, a volt közös otthont zavartalanul továbbra is – adott esetben élete végéig⁴⁹ – használhassa. A törvény lehetőséget ad azonban az özvegyi haszonélvezeti jog – meghatározott feltételekkel történő – megváltására és korlátozására [Ptk. 616. § (1)–(5) bekezdések].

Az ági vagyon vonatkozásában szabályoz a törvény még egy részletszabályt a házastársakat érintően. Eszerint tizenöt évi házasság után a túlélő házastárssal szemben ági öröklés címén nem lehet igényt támasztani, a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra nézve [Ptk. 613. § (3) bekezdés].

A házastárs törvényes öröklésének lehetőségét az öröklés megnyíltakor fennálló érvényes házasság⁵⁰ alapozza meg. Érvényes házasság hiányában törvényes öröklésre nem kerülhet sor akkor sem, ha az örökhagyó halálát megelőzően hosszú éveken át fennállt ugyan a házasság, de utóbb, még a halál bekövetkezése előtt az megszűnt. A házassági kötelék fennállta ellenére sem teszi lehetővé a törvény ugyanakkor azt, hogy az a házastárs örököljön, aki az örökhagyóval az öröklés megnyílásakor nem élt életközösségben, és az eset körülményeiből az is nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás [Ptk. 601. § (1) bekezdés].

Ha az örökhagyó a házastárs javára végrendelkezik, akkor a törvényes öröklés szabályai kiegészítő jellegűek lesznek rá vonatkozóan, ha pedig más javára végrendelkezik oly módon, hogy ezáltal a házastársat mellőzi, akkor ezt – kitagadás hiányában – végső soron kötelesrészre szorításként kell értelmezni.⁵¹

Teljesen más a helyzet az *élettársakat* illetően. „Az öröklési jog, mint az egyik leginkább konzervatív jogterület, eddig nem reagált az élettársi kapcsolatok megje-

⁴⁹ Kivéve, ha új házasságot köt, mert akkor az özvegyi haszonélvezeti jog megszűnik. Ptk. 615. § (2) bekezdés.

⁵⁰ A házasságot érvényesnek kell tekinteni – függetlenül attól, hogy esetleg van érvénytelenítési ok – mindaddig, amíg jogerős bírói ítélet azt érvénytelenné nem nyilvánította. Az érvénytelen házasságnak öröklési jogi hatásai nincsenek.

⁵¹ PK. 82. sz.

lenésére.”⁵² A hatályos szabályozásban tehát, az élettársak között semmiféle törvényes öröklési kapcsolat nincs, azaz az élettársak nem válhatnak egymás örökösivé, nem lesznek jogosultak özvegyi jogra, sőt kötelesrészi igényvel sem léphetnek fel. Ezt támasztja alá az ítélkezési gyakorlat is.⁵³ Amennyiben a felek végrendeleti úton nem biztosítanak vagyonukból egymásnak valamely részesedést, ezzel az öröklésből teljesen kizárják egymást. Mindebből szüklátóköriően arra lehetne következtetni, hogy valószínűleg nem is kívánták a másik felet a hagyatékból részesíteni. A valóság azonban az, hogy számos élettársi kapcsolatban élő pár abban a tévhitben él, miszerint bizonyos hosszabb idő – ez általában a többségi vélekedés szerint 10–15 év – elteltével rájuk is vonatkozik a törvényes öröklés rendje, ugyanúgy, mint a házastársakra, bár a mérték tekintetében még homályosabbak az elképzeléseik. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az élettársi kapcsolatban élők száma jelentős mértékben megnövekedett, és mindemellett ezen tévhit birtokában, illetve a rájuk vonatkozó szabályozás – vagy annak nem léte – ismeretének hiányában, az efajta kapcsolatban élők szükségtelennek tartván bármely végintézkedés megtételét, kizárják magukat az öröklés lehetőségéből. A jogalkotó nem hagyhatja „sorsára” az élettársi kapcsolatban élőket az öröklési viszonyaikat illetően. „Az utat arra kell építeni, amerre az emberek járnak.”⁵⁴

Az élettársakat megillető törvényes öröklés lehetőségének szükségességét számos szerző felvetette korábbi tanulmányaiban⁵⁵ és előadásai során. Közülük a legmarkánsabb, határozott elképzeléseket is felvázoló irányvonalat Besenyei Lajos és Tóth Ádám képviselik, akik hosszú évek óta a probléma mielőbbi megoldását szorgalmazzák. Érzéseikkel magam is egyetértek, és helyeslem, hogy azok helyet kaptak a Ptk. kodifikációs folyamata során tartott bizottsági üléseken, és konkrét eredményként értékelhetően, a Családjogi Könyv normaszöveg-tervezetében egyaránt.⁵⁶

⁵² TÓTH ÁDÁM: i. m. 12. p.

⁵³ BH.1982. 374.

⁵⁴ TÓTH ÁDÁM: i. m. 12. p.

⁵⁵ BESENYEI LAJOS: i. m. 34. p.; BESENYEI: De lege ferenda gondolatok az öröklési jog köréből. *Acta Jur. et Pol. Szeged.* 1998, Tom. LIII. Fasc. 3, 42–43. p.; BESENYEI LAJOS: Az öröklési jogunk vitatható kérdései. *Acta Jur. et Pol. Szeged.* 2004, Tomus LXV. (Molnár Imre Emlékkönyv) Fasc. 26, 492–496. p.; BESENYEI LAJOS: Öröklési jogunk reformja. *Acta Conventus de Jure Civili, Tomus III.* SZTE–ÁJTK. Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék. Szeged. 2005. 85–90. p. és TÓTH ÁDÁM: i. m.

⁵⁶ A téma részletes kifejtését önálló tanulmány tartalmazza majd.

7. A jogviszony megszűnése

A házasság megszűnése két módon következhet be, az egyik a bíróság általi felbontás, a másik pedig valamelyik fél halála. Tág értelemben a megszűnés fogalmi körébe vonható esetlegesen a házasság érvénytelenné nyilvánítása is.

A felek akaratából történő megszüntetést, vagyis a bontást, kizárólag a bíróság mondhatja ki abban az esetben, ha a felek között a kapcsolat teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Az eljárást bármelyik fél kezdeményezheti, de a keresetlevél közös kérelemre történő benyújtására is van lehetőség [Csjt. 18. § (1) bekezdés].

Az *élettársi kapcsolat* megszűnése ezzel szemben semmiféle hatósági eljárás-hoz nem kötött. Önmagában, ipso facto szűnik meg azáltal, ha a felek között az életközösség véget ér. Ezen kívül természetesen az élettársi kapcsolatot is megszünteti valamelyik fél halála, speciális esetként pedig házassággá „alakulása”.

8. Hozzá tartozói minőség

A hozzátartozók fogalmát a Polgári Törvénykönyvünk tartalmazza [Ptk. 685. § b) pontja], amely fogalom a polgári jogon kívül, a családjogi viszonyainkban is alapul szolgál. Eszerint a házastársat a törvény közeli hozzátartozónak, míg az élettársat „csupán” hozzátartozónak tekinti.

Meg kell azonban jegyezni, hogy más jogszabályok sok esetben saját hozzátartozó fogalmat határozhatnak meg, és az adott jogszabály tekintetében az adekvát fogalmat kell alkalmazni. Azért fontos ezt kiemelni, mert előfordulhat, hogy az élettárs, a házastárs-hoz hasonlóan, a Ptk-beli szabályozástól eltérően mégis közeli hozzátartozó, mint ahogy ez a szintén családjogi viszonyokat részletező Gyermekvédelmi törvényben is megjelenik.⁵⁷

Célszerűnek tartanám a jövőre nézve, ha a jogszabály az élettársat is közeli hozzátartozóként minősítené.

Összegzés

A két jogintézmény összehasonlítása megerősíti az olvasót, hogy a hatályos szabályozás nem tart lépést a társadalmi változásokkal, ugyanis sok tekintetben csupán a

⁵⁷ 1997. évi XXXI. tv. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény (a továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény) 19. § (4) bekezdés és 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 3. és a 7.számú mellékletének 3. pontja.

házassághoz fűz jogkövetkezményeket, annak ellenére, hogy az alkotmányban megfogalmazott házasság védelmének elvén túlmenően, ott a család védelméről is olvashatunk. Családot pedig nem csupán a házasság, hanem a számát tekintve is egyre növekvő, és tartalmában pedig a házassághoz egyre inkább hasonlító, élettársi kapcsolat is keletkezett.

A jogalkotó előtt álló feladat nem kevesebb, minthogy elismerje az élettársi együttélést családjogi jogviszonyként, másrészt pedig ezáltal az ezen életformát választó felek számára olyan jogokat biztosítson, amelyek a kapcsolat jellegét tekintve az abban élők számára elengedhetetlenül rendezésre szorulnak.

Hozzáteszem, hogy a jogi szabályozásnak nem feltétlenül kell a házasságra vonatkozó szabályozással azonosnak lenni, sőt bizonyos különbségeket természetesen a jövőre nézve is fenn is kell tartani, de „az utat arra kell építeni, amerre az emberek járnak.”⁵⁸

ANDREA HEGEDŰS

COMMON-LAW MARRIAGE VERSUS MARRIAGE

(Similarities and differences in the operative private law)

(Summary)

In this essay the author looks for the answer which basic discrepancies there are in the operative Hungarian private law between the two elementary forms of living together: marriage and common-law marriage.

In terms of the position booked up in the society we still take marriage as the primary form of living together. Nevertheless, it is also obvious that elder people as well as younger – as it were an alternative of matrimony – choose even more often the common-law marriage.

In my opinion, people not choosing matrimony cannot often see clearly the differences between these two relationships and the incidental legal disadvantages of common-law marriage.

This essay tries to discover these elements roundly.

⁵⁸ TÓTH ÁDÁM: i. m. 12. p.

The Family Act contains the rules on marriage, but the norms of common-law marriage – as a matter of fact a little bit derogatory – can be found in the Civil Code. However, the significant social changes during the last decades– that can be seen in the extraordinary increase of common-law marriages – may not be left out of consideration by the legislator.

In the end of her research, the author believes that the norms of marriage are more developed and detailed than the rules on common-law marriage.

However, one can already see the forceful intention of the legislator to eliminate the derogatory situation deriving from the place in the legal system and the laconic regulation of the common-law marriage, as well as concerning the obsolete rules of the institution of marriage.

Waiting for the final and optimal solution, it can be formulated in the Book of Family Law of the new Civil Code to be born.